

ב ה ר

הלכות אלא לפרש פשטות הכתובים, ובלשונו בפירושו ב' בראשית': אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא. לאידך, התו"כ, חלק ההלכה והדרש שבתורה, ענינו דרשת הכתובים ולימוד ההלכות אשר בהם —

חילוק יסודי זה מסביר השינויים שבין התו"כ לפירש"י בנדו"ד: נקודת החילוק בין התו"כ לפירש"י הוא: בתו"כ דורש זה לענין של הלכה, משא"כ כוונתו של רש"י היא לפרש פשט הכתוב "שבת לה" — ומוזה פרטי השינויים שבין התו"כ לפירש"י, כדלקמן.

ג. יש מפרשים: כוונת רש"י ב"לשט ה'": הכתוב מלמדנו שהשבתה ממלאכות השדה בשנת השמיטה אינה בשביל מנוחת האדם, או בשביל התועלת להשדה מזה, כדרך עובדי אדמה שמשביתים השדה שנה אחת כדי שיהי' לה כח בשנים הבאות, אלא "לשם ה'" — לשם קיום מצות הקב"ה. וע"ז מביא רא"י משבת בראשית, שגם שם צ"ל השבתה "לשם ה'".

אבל קשה לפרש כן ברש"י:

(א) אם הפירוש "לשם ה'" אינו משמעות הפשוטה של התיבות "שבת

א. עה"פ: "שבת שבתון יהי' לארץ שבת לה" דרשו בתו"כ: "שבת לה" — כשם שנאמר: בשבת בראשית שבת לה' כך נאמר בשביעית שבת לה'"; ובפירש"י הובאה ג"כ דרשה זו, אבל בשינוי לשון: "שבת לה' — לשם ה' כשם שנאמר בשבת בראשית".

והנה בהשקפה ראשונה נראה שב' הדרשות תוכנם חד הוא. אבל לפ"ז צלה"ב טעם השינויים שביניהם:

(א) רש"י בפירושו מפרש תוכן ה' דרשה "שבת לה'" — "לשט ה'" ואח"כ מביא רא"י "כשם שנאמר בשבת בראשית", ואילו בתו"כ ציין הגז"ש, שבשניהם נאמר שבת לה', אבל סתם ולא פירש תוכן הענין הנלמד מזה — "לשם ה'".

(ב) לאידך — קיצר רש"י וכתב סתם "כשם שנאמר בשבת בראשית", וב' תו"כ מאריך: (כשם שנאמר בשבת בראשית) שבת לה' כך נאמר בשביעית שבת לה'.

(ג) בתו"כ הדרש הוא על פעם הב' שנאמר בהפרשה "שבת לה'", ורש"י מפרש כן על פעם הראשונה, שנאמר "שבת לה'".

ב. והביאור: דיבר כמ"פ, דענינו של רש"י בפירושו עה"ת אינו לדרוש

(5) ג. ה. ועוד.

(6) חזקוני, באר מים חיים (על פרש"י), ועוד.

(7) ראה ב"ב כט, א.

(8) להעיר מפרש"י תשא לא, טו.

(1) פרשתנו כה, ד.

(2) יתרו כ, י.

(3) ראה רמב"ן כאן, מלבי"ם, ועוד.

(4) פסוק ב.

מתחיל "ושבתה הארץ", והול"ל "ושב" תה הארץ לה" ?

ולכן מפרש רש"י "לשם ה' כשם שנאמר בשבת בראשית", וכוונתו (לא לפרש דתיבת "לה" פירושה "לשם ה'") — כי זה מובן בפשטות ואינו צריך לפירוש, אלא) דמיתור תיבת "שבת" למדים דהשבייתה "לשם ה' דשמיטה צ"ל באופן מסוים: "כשם שנאמר בשבת בראשית" — באותו האופן דשבייתה "שבת בראשית" (כד' לקמן ס"ו).

ד. ובא פרש"י זה בפעם הראשונה שנאמרו תיבות אלו בפרשה — דהרי קושיא זו מתעוררת תיכף כשנאמר "ושבתה הארץ שבת לה'"; ובפעם הב' לא פרש"י כלום כי סומך על מה שפירש לפניו; ובפשש"מ — דרך הכתובים בהרבה מקומות לחזור על ענין א' כמה פעמים באם נתחדש בו איזה דבר (את ספית גוי') .

אולם בתו"כ דלא נחית לפרש פשט הכתובים, כנ"ל, אלא לדרוש מהכתוב ענין בהלכה, לכן דורש דוקא פעם הב' שנאמר "שבת לה'", כי פעם הראשונה שנאמר "שבת לה'" לא לדרשה אתי אלא ללמד על השבייתה שתהא "לשם ה'" (וכפירש"י); אבל יתור התיבות "שבת לה'" כשנאמרו בפעם הב' — לדרשה קאתו "כשם שנאמר וכו'".

(12) ובמכ"ש מהא דנשנית פרשה בשביל דבר שנחדש בה (פרש"י בא יג, ה. ועוד).

(13) כי בהלימוד ע"ד הלכה — הכפלת ענין הוא לשם דרש כר.

לה' (ולכן צריך ראי' ע"ז). הו"ל לרש"י לפרשו (קודם לזה) עה"פ "שבת לה'" הנאמר בשבת בראשית? ובפרט שרש"י עצמו כותב כאן "כשם שנאמר בשבת בראשית" — ושם לא פירש מידי?

ב) את"ל שפירוש זה הוא משמעותו הפשוטה של "שבת לה'" (שלכן לא פרש"י מידי בשבת בראשית), אלא שבגדוד מוכרח לפרשו כי כאן יש מקום לטעות שפירושו באופן אחר — אינו מובן: למה צריך ראי' ע"ז (כשם שנאמר בשבת בראשית)? — והרי מצינו מעין זה בפ' רש"י עה"פ¹⁰ ויקחו לי תרומה — "לי לשמי", ולא הביא ראי' לפירושו? ועד"ז עה"פ¹¹ קדש לה' — "שמירת קדושתה" (דשבת) לשמי ובמצותי".

ג) למה מעתיק רש"י מן הכתוב תיבת "שבת" — הרי ע"פ הנ"ל אינו מפרש רק תיבת "לה'" — לשם ה' ?

הביאור בזה:

רש"י מעתיק מן הכתוב גם תיבת "שבת" כי בה הקושי שבהכתוב: תיבת "שבת" לכא' מיותרת היא, שהרי

(9) בפשטות מה שסיים רש"י, כשם שנאמר מר בשבת בראשית" הוא פירוש הכתוב "שבת לה'" (ראה מפרשי רש"י, ובדברי דוד: ומה שסיים כשם כו' זהו פי' על יתור לשון שבת כו', (ועפ"ז סרה קושיא הג' שבפנים)) — אבל עדיין אי"מ: אם כוננת הכתוב רק לומר שהשבייתה דשביעית צ"ל "לשם ה'" מה גיתוסף בזה ע"י ה' דוגמא משבת בראשית?

(10) תרומה כה, ב.

(11) תשא לא טו.

בשבת בראשית י^א, כמו"כ אין דין תוס' פת בשביעית (ומותר לזרוע וכו' בסוף ששית י^א).

עפ"ז יש לבאר הדרשה בתו"כ — כי פשטות הסברא (בלי הלימוד משבת בראשית) מחייבת ששביעית מחוייבת בתוספת:

בכתוב נאמר „ושבתה הארץ שבת לה“ „שבת שבתון יהי לארץ“. היינו דענינה של שמיטה הוא לא רק שביתת האדם ממלאכות השדה, אלא גם שביית הארץ י^א; היינו „שהארץ“ מצ"ע צריכה להיות במצב של שביתה, ולא רק שהאדם ישובת ממלאכתה.

ולפ"ז מסתבר שאסור לזרוע בסוף ששית, דאז („מוכרח“) שהשדה מגדלת הזרע ומצמיחה אותו ועד שעומדת

ה, והנה מכיון שבתו"כ לא פירש איזה ענין והלכה נלמד מההיקש משבת אלא דורש באופן סתמי „כשם שנאמר בשבת כו' כך נאמר כו'“, יל"פ שחידושו של התו"כ הוא (רק) הלכה מסויימת שנלמדת משבת, כ"א דכללות הענין של שבת מלמד על שביעית, ולא להיפך.

והיינו: בשניהם — שבת בראשית ושביעית — נאמר אותו הלשון „שבת לה“, שזה מורה על צד ודין השווה בשניהם, אבל לא נתפרש מי נלמד ממי? ומבאר התו"כ: „כשם שנאמר בשבת כו' כך נאמר בשביעית כו'“. היינו, ששבת מלמד על שביעית ולא להיפך.

ויובן זה ע"פ מה שפירש הראב"ד י^א, דדרשת התו"כ היא בענין תוספת שביעית, וז"ל: וי"מ להקל כדאמרינן ב"מועד קטן י^א מה שבת בראשית אסורה לפני ולאחרי מותרין, אף שביעית, היא אסורה לפני ולאחרי מותרין. והיינו דכשם שאין (מה"ת) דין תוספת

(14) בפירושו הב'.

בפירושו הא' כ': „יש מפרשים להחמיר על איסור שביעית שהרי הוקשה לשבת בראשית“. (וראה מדרש הגדול כאן: כשם שנאמר כו' כך נאמר כו' כשם שהשבת צריך להוסיף מחול על הקדש כך השביעית) — אבל סתמא דגמרא * מו"ק (ד' א) והיר"ד שלמי שביעית (פ"א ה"א) הוא כפי' הב' דהלימוד משבת אשביעית הוא שאין חיוב תוספת.

(15) שם.

(*) ע"פ המבואר לקמן בפנים דע"פ סברא חיצונית — שביעית מחוייבת בתוספת, י"ל שגם לפי מסקנת הגמ' במו"ק שם דר"ג וב"ד התירו משום דכ"י גמירא הילכתא

(16) וצ"ע מהא דהביא התו"כ בס' אמור (פ"ד ה' ואילך) הדרשה עה"פ (שם כג' לב) „וענינם גו' תשבתו שבתכם“ ד"כל שבייתה כו' אתה מוסיף כו'“. וי"ל כתי' התוס' (מו"ק שם ד"ה מה להלן) דההוא פורטא לא קא חשיב כו' ע"ש. וראה לקמן שוה"ג להערה 20.

(17) כדעת ר"ג וב"ד שנמנו על ב' פרקים הללו וביטולם (מו"ק ג' ב. ירושלמי שביעית שם).

(18) ראה ע"ז טו, ב. תוס' רי"ד שם. מנ"ח מצוה ק"ב. ביאור רי"פ פערלא (ל' סהמ"צ רס"ג) מ"ע סא. וראה בס' לאור ההלכה — להגרשיי נדלן ז"ל — ע' צד.

בזמן שביהמ"ק קייט — מ"ס אי לאו גז"ש דשבת — שבת"ה מחוייב בתוספת שביעית גם בזמן שאין ביהמ"ק קייט (אלא שלא משמע כן בתוס' שם ד"ה אלא א"ר אש"י). וראה ראב"ד לתו"כ שם: ומן הסעם הזה נמנו כו' והתירו.

(הנכפל פה) מדגיש ומלמדנו שהשבתה של שנה השביעית היא בדוגמת ה"שבת לה" — "שבת בראשית", ויש ללמוד אופני ודיני השבתה שלה משבת בראשית, ולא להיפך.

ו. אמנם כ"ז הוא דרשת הפסוק ע"ד ההלכה, אבל ע"ד הפשט — דרכו של רש"י בפירושו עה"ת — כוונת הכתוב "שבת לה" הוא ללמד שהשבתה צ"ל "לשם ה'" בדוגמת "שבת בראשית" (כנ"ל ס"ג).

ויובן זה בהקדים ביאור דיוק הלשון "שבת בראשית", ולא "שבת ימים" (ע"ד הלשון²¹ בנוגע לשמיטה — "שבת שנים")?

והנה עה"פ²² "ממחרת השבת יניפנו הכהן" פירש"י: "ממחרת יו"ט הראשון של פסח שאם אתה אומר שבת בראשית אתה יודע איהוה". והיינו דה"ל שון "שבת" שייך גם איו"ט, ו"שבת בראשית" שולל יו"ט.

והביאור: בהציווי על שביתת האדם בשבת (שע"ש זה נק' "שבת") נאמרו ב' טעמים²³: (א) זכר למעשה בראשית — דמכיון ד"ששת ימים עשה ה' את השמים גו' וינת ביום השביעי" לכן נצטווה האדם "ששת ימים תעבוד גו' שית".

בקמ' בשביעית, ואף אם לא יקצור האדם מה שגדל בזריעתו — הרי ע"י עשייתו לא הייתה הארץ כלל במצב של שבתה²⁴.

וע"פ הלימוד כשם כו' — אפשר לטעות ד"שבת לה" הנאמר בשביעית מלמדנו²⁵ אשבת בראשית — שגם בה מחוייבים בתוספת. ולזה מדייק התור"כ ודורש: כשם שנאמר בשבת כו' כך נאמר כו'. היינו, הלשון "שבת לה"

(19) ראה עד"ז בביאור פערלא שם דאם נקלט הזריעה בשביעית (אף שזרע מקמי שביעית) עבר על עשה ושביתת הארץ, ומה"ט אין נוטעין כו' ערב שביעית כו', עיי"ש. (אבל ראה מני"ח (מצוה שכו בסופה) שקו"ט בכעין זה).

(20) לכא"ו אפשר ללמוד במכש"כ מ"שביעית — וא"צ להלימוד ד"שבת — שבת" (וראה מכילתא דרשב"י משפטים כג, יב. תוס' ר"ה ט, א ד"ה ורבי ישמעאל. ד"ה ור"ע. רשב"א וריטב"א שם).

— אבל י"ל דמצד הסברה אין מקום לתוספת שבת כי קדושתה "מיקדשא וקיימא" (ביצה יז, א) ע"י ששבת הקב"ה — ושביתת הקב"ה ה' רק המעל"ע דשבת, וכמרו"ל (ב"ר פ"ג, ט — הובא בפרש"י בראשית ב, ב) בוי"ד שאינו יודע לא עתיו כו' מוסיף מחול על הקדש אבל הקב"ה שהוא יודע כו' נכנס בו כחוס השערה*.

(*) ועוד: ע"פ מרד"ל זה כל הענין דתוס' שבת הוא מצד הספק "שאינו יודע עתיו כו'". וראה לקו"ש ח"ה ע' 31 הערה 22 ד"ל זגם המדרש ס"ל להדרשה "תשבתו שבתכם" (ראה לעיל הערה 16). אלא שמבאר הטעם שצריך להוסיף מחול על הקדש — לפי שבויד אינו יודע כו'. עיי"ש. וספק זה אינו בנו"ד דתוספת שביעית — ראה הערה הנ"ל.

(21) ירושלמי שביעית שם.

(22) אמור כג, יא.

(23) ראה מו"צ (ח"ב פל"א — הובא ברמב"ן ואחתה"ה טו). מסי"מ סתלי"ז. וראה שער הכולל (להרא"ד לאהאזט — פ"ז סכ"ט) שזהו החילוק בין תפלת ערבית ושחרית דש"ק — לענין אמירת "זכר למעשה בראשית".

משפטים יי: עה"פ "וביום השביעי תשבת" פרש"י (ממכילתא): "אף בשנה השביעית לא תעקר שבת בראשית ממקומה שלא תאמר הואיל וכל השנה קרוי' שבת לא תנהוג בה שבת בראשית". ולכאור' תמוה: מהו הקס"ד ש"תעקר שבת בראשית" מפני ש"כל השנה קרוי' שבת"?

הביאור בזה: נת"ל דבטעם השביתה בשבת יש ב' ענינים: (א) זכר למעשה בראשית (שע"ש זה נק' "שבת בראשית"), (ב) זכר ליציאת מצרים ופרש"י יי השייכות דיצי"מ לשבת: ע"מ כן פדאך שתהי' לו עבד ותשמור מצותיו — היינו שהטעם לציווי שמירת שבת הוא — כנאמר בעשה"ד הראשונות יי "זכר למע"ב" ו"זכר ליצי"מ" — הוא טעם לקיוס המצוה שנצטווה משום זכר למע"ב. ולכן קס"ד שבשנה השביעית תעקר שבת בראשית — דכיון ש"כל השנה קרוי' שבת", הרי כל השנה גם ימות החול הם זכר למע"ב יי. ומה צורך ומה מוסיף הזכר דיוה"ש?

ומלמד הכתוב דגם בשביעית נוהג "שבת בראשית". והטעם: עם היות ד"כל השנה קרוי' שבת", אבל בפועל אין השביתה אלא ממלאכות השדה (ובמילא — הזכר בפועל ע"י השביתה הוא רק בזמן דמלאכות אלו ורק באדם עובד אדמתו). משא"כ השביתה (ובמילא

ויום השביעי שבת גו' " (כמבואר בר' עשה"ד שבפ' יתרו יי). (ב) זכר ליציאת מצרים, וכמש"נ (בעשה"ד דפ' ואת' חנן יי) "וזכרת כי עבד היית בארמ"צ גו' על כן צוה ה"א לעשות את יום השבת".

וזהו דיוק הלשון "שבת בראשית": שביתה לזכר מעשה "בראשית" — בריאת העולם. ושונה בזה יי השביתה דיו"ט, דיש בה זכר ליצי"מ יי (ושווה בזה להשביתה דשבת), אבל אין בה זכר למעשה בראשית יי.

וזהו כוונתו של רש"י בפירושו "לשם ה' כשם שנאמר בשבת בראשית": הכוונה "לשם ה'" בהשביתה דשנת השבע היא אותה הכוונה שבשבת בראשית — זכר למעשה בראשית. בריאת העולם בששת ימים וביום ה' שביעי שבת כו' יי.

ז. ע"פ הנ"ל (בביאור הלשון "שבת בראשית") יש לבאר רש"י תמוה בפ'

(24) כ, ט — יא.

(25) ה, טו.

(26) משא"כ "שבת ימים" כולל גם יו"ט, שהרי גם יו"ט קשור ב"מים" וכמ"ש (אמור כג, ז, כד, לט): ביום הראשון גו' כל מלאכת עבודה לא תעשו; באחד לחדש יהי לכם שבתון גו' ביום הראשון שבתון גו'. ועוד.

(27) שהרי כל המועדים קשורים ביצי"מ (ראה שמות ג, יב. פרש"י יתרו כ, ב. ועוד. אמור כג, מג).

(28) בלשון הגמרא: שבת "מיקדשא וקיימא" — מצד הבריאה (ביצה שם), ויו"ט "ישראל וקדשינהו לזבנים" (ברכות מט, א).

(29) ראה ער"ן ברא"ם כאן. רע"ב כאן. ועוד.

(30) כג, יב.

(31) ואתחנן ה, טו.

(32) ויש ליישב פי' זה גם בהגמסן

בהערה 23.

(33) ראה ער"ן תר"ת שם.

הארץ. ע"ד העבודה ד"בכל דרכיך דעהו"י.

ט. עפ"ז מובן שכשם שיש מעלה בשבת לגבי שביעית כך יש מעלה ב"שביעית לגבי שבת"י:

ביום השבת מתעלה האדם וכל ה"עולם — וסמבטיון יוכיח"י — וכל העולמות"י. בשבת נאסרו כל המלאכות, גם כל צרכיו הגשמיים הם ענין של עונג, עונג שהוא מצוה, כנ"ל.

יתירה מזה בשביעית, דענינה "ושב"תה הארץ שבת לה"י, להמשיך ה"שבת לה"י בענינים ארציים שלו"י, כפי שהם בדרגא ד"ארץ"י (ארציות) — שהרי רק להפסד ולסחורה וכו' נאסרו.

— בקרא דיובל *): קדש כו' כהקדש כו' לחולין.

(38) משלי ג. ו. דמב"ם הל' דעות ספ"ג טושו"ע או"ח סרל"א. שו"ע אדה"ז סקנ"ו ס"ב.

(39) ראה עדין לקו"ש ח"א ע' 275.

(40) סנה' סה, ב. ב"ר פ"א, ה.

(41) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות קדושת שנת הו'.

(42) ראה תולדות יעקב יוסף ר"פ בהר. כתר שם טוב (קהת. תשל"ג) הוספות ע' 20.

(43) ולכן גוהגת רק בא"י — שיש בה קדושה גם מצ"ע. וי"ל שזהו הטעם (ב) פנימיות הענינים) להדעות (נסמנו בס' לאור ההלכה — להגרש"י [ז"ל] זוין — ע' קה ואילך) דס"ל ששמיטה בזמן הזה היא רק דרבנן — כי בכדי להמשיך (גילוי ה)קדושה גם בארץ, צ"ל סיוע מהגילוי אלקות שהי' מאיר בביהמ"ק שבארץ.

(*) ראה תו"ת בהר סקס"א.

— "זכר למעשה בראשית" דיום ה' — שבת ה"ה בכל משך כ"ד שעות המעת' לעת, שהרי כאו"א אסור בכל מלאכה ועוד שיש בשבת גם מצות חיוביות.

ח. מ"ינה של תורה" שבפרש"י: שביטת וקדושת השבת מקפת ומח' דירה כל מציאות האדם, כל פרטיו ועניניו, גם עניניו וצרכיו הגשמיים, וכהציווי והמצוה ד"קראת לשבת ער"ג"י, כולל תענוג — דאכילה ושתי' כו',

— עם היות שבימות החול עניני העולם ודברי רשות צ"ל רק כפי ה' הכרח, ואם מתעסק בהם לשם עונג הו"ע של מותרות ואסור הוא כו' — כי קדושת השבת נמשכת גם בעניניו הגשמיים של האדם, וצריך להתענג בהם, וזה גופא הו"ע של מצוה וקדושה.

ומרמו בפרש"י "שבת לה' — לשם ה' כשם שנאמר בשבת בראשית כו' כך נאמר בשביעית"י — השביתה דשביעית היא לא רק שלילה — שבי'תה ממלאכה — להפריש א"ע מעניני (עבודת ה)ארץ, אלא לשבות "כשם שנאמר בשבת בראשית" — להמשיך קדושת שביעית בפירות"י (בעניני)

(34) ישע"י נח, יג טור ושו"ע אדה"ז או"ח סרמ"ב.

(35) תנאי פ"ו. ובכ"מ.

(36) ראה גם לקו"ש ח"ז ע' 356 ואילך.

(37) ברמב"ם פ"ד מהל' שמיטה ויובל ה"י: אוכלין אותן בקדושת שביעית. שם פ"ו ה"ו: הפירות עצמן לא נתחללו כו' לפי שנקראת קודש. ובפרש"י לקמן (כה, יב

ומובדל מעניני העולם, אלא גם בעת
התעסקותו בעובדין דחול בענינים אר-
ציים שלו —

כמו שששת השנים מקבלים משנה
השביעית, כמו ששופכים תחלה לכלי
גדול וממנו לכלים קטנים — צריך
להמשיך השבת לה' (קדושה אלקית)
בכל — „בכל דרכיך דעהו“.

(משיחות ש"פ בהר"ב, תשכ"ו)

עוד זאת: לא רק במאכל (עניני)
אדם כן הוא, אלא גם במאכל בהמה. ו-
ועד שנעשה „לכם לאכלה גו' ולבהמ-
תך ולחיו גו'“ כשכלה לחי' — כלה
לאדם כו' וי, אדם ובהמה שווין מפני
גודל גילוי אלקות גם למטה. ו-

וזהי מההוראות דמצות שביעית ב-
עבודתו הרוחנית של כאו"א מבני
(גם בחו"ל ובזמן הגלות): קדושת ה-
האדם ודביקותו להקב"ה צ"ל לא רק
בהזמנים דתורה ותפלה, כשהוא קדוש

(44) שביעית רפ"ז, רמב"ם ה"י שמיטה
ויובל פ"ז ה"ב

(45) ראה רמב"ם שם רפ"ז.

(46) ראה סהמ"צ שם.

(47) ראה פנים יפות כאן, אוה"ת בהר
ע' תרד.

ב ה ר ב

ריבית מעכו"ם (ומגר תושב) — אף ש"אסור לגזול או לגנוב כל שהוא דין תורה בין מישראל בין מנכרי"י וגם "אסור (מדאורייתא) לרמות את בני אדם במקח וממכר. . ואחד עכו"ם ואחד ישראל שוים בדבר זה"י —

מובן הוא, כי שאני¹⁰ ריבית מגזל ואונאה, וכדאי' בגמרא יי (שגם ביש" ראל לא מצינו למילף האיסור דלקיחת ריבית מאיסורי גזל ואונאה, כי) "מה להנך (גזל ואונאה) שכן שלא מדעת [אונאה — לא ידעי בי, גזל — על כרחי' שקל"י], תאמר בריבית דמדעת' [נותן לו יי],

ומכיון שהריבית שאני מגזל ואונאה, דלקיחת הממון הוא "מדעתי" דהלוה, לכן אתי שפיר שלא אסרה התורה לקחת ריבית (הקלה מגזל ואונאה)

א. כתוב בפרשתנו י: "וכי ימוך אחיך גוי גר ותושב וחי עמך, אל תקח מאתו נשך ותרבית גוי". ופירשו חז"ל בגמרא י, שמה שנאמר "אל תקח מאתו נשך ותרבית" קאי רק על "אחיך" ולא על "גר ותושב" [שלכן נאמר "אל תקח מאתו" בלשון יחיד, ולא "אל תקח מאתם" בלשון רבים]. ומה שנאמר "גר ותושב" הוא רק לענין "וחי עמך" — "שאתה מצווה להחיותו"י, אבל לא לענין "אל תקח מאתו נשך ותרבית".

וכתב הרמב"ם י: "העכו"ם וגר תושב ליון מהם ומליון אותן בריבית . . לאחיך אסור ולשאר העולם מותר. ומצות עשה להשיך לעכו"ם ש נאמר י לנכרי תשיך, מפי השמועה למדו שזו מצות עשה".

והיינו שישנם ג' דינים בהלואה בריבית: ישראל — אסור להלוותו בריבית, גר תושב — מותר להלוותו בריבית, עכו"ם — מצוה לקחת ממנו ריבית.

והנה מה שהתירה התורה לקחת

(7) לשון אדה"ו — בשולחנו ריש הל' גזילה וגניבה, מרמב"ם ריש הל' גניבה, טוש"ע חו"מ ריש סי' שמת, ובנוגע לגזילה ראה רמב"ם ריש הל' גזילה ואבידה, טוש"ע שם ר"ס שנט (ראה ש"ך שם סק"ב בשם המהרש"ל, שהרמב"ם והסמ"ב ס"ל שהוא מדאורייתא).

(8) טוש"ע אדה"ו הל' אונאה וגניבת דעת סי"א.

(9) רמב"ם הל' מכירה רפ"ח, וראה טוש"ע חו"מ סרכ"ח סי"ו.

(10) ראה בכ"ז רמב"ן תצא שם, כ, אברבנאל תצא שם ד"ה והתשובה הד', שו"ת צ"צ יו"ד ספ"ג

(11) בי"מ סא, א.

(12) רש"י שם.

(1) כה, להו.

(2) בי"מ עא, סע"א.

(3) רש"י שם.

(4) הל' מלוה ולוה רפ"ה.

(5) וכ"כ בסהמ"צ מ"ע קצח, וכן פסק אדה"ו ביו"ד הל' ריבית סע"ה, שהוא מ"ע, וראה בו"כ הרמב"ם שם. מפרשים לסהמ"צ להרמב"ם שרש ו, ב"ח ליו"ד ר"ס קנט, (6) תצא כג, כא.